

CZU: 81'373.46:61

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3984955>

PREFIXE ȘI SUFIXE CU VALOARE CONOTATIVĂ ÎN LIMBAJUL MEDICAL

Maria PRUTEANU

Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”

Mijloacele de îmbogățire a terminologiei medicale, în special derivarea, au constituit obiectivul cercetării.

Rolul elementelor prepozitive și postpositive (prefixe și prefixoide, sufixe și sufixoide), folosite la formarea termenilor inserați în lucrare, a fost elucidat din perspectiva etimologiei, productivității și a frecvenței acestora în limbajul medical.

Cunoașterea semnificației prefixelor, sufixelor și a elementelor terminologice facilitează utilizarea termenilor medicali nu doar în medicină, ci și în uzul cotidian.

Cuvinte-cheie: *prefixe, prefixoide, sufixe, sufixoide, elemente terminologice, lexeme.*

PREFIXES AND SUFFIXES WITH CONNOTATIVE VALUE IN MEDICAL LANGUAGE

The means of enriching the medical terminology, especially derivation, have been the objective of this research.

The role of the preposition and postposition elements (prefixes and prefixoids, suffixes and suffixoids) used to form the terms inserted in the work has been elucidated from the perspective of their etymology, productivity and frequency in medical language.

Knowing the meaning of prefixes, suffixes and terminological elements facilitates the use of medical terms not only in medicine, but also in everyday use.

Keywords: *prefixes, prefixoids, suffixes, suffixoids, terminological elements, lexemes.*

Introducere

*Terminologia unei discipline nu este o stare, ci un proces niciodată încheiat.
(Silviu Berejan)*

Limbajul medical românesc, baza căruia o formează lexemele de origine greacă și latină, nu constituie o excepție de la normele dominante în dezvoltarea unei limbi. Mijloacele de îmbogățire a terminologiei medicale sunt aceleași ca și în cazul vocabularului general al limbii: derivarea, compunerea, conversiunea și împrumuturile lexicale.

În cercetarea dată ne vom referi la formarea termenilor medicali prin derivare, la semnificația unor prefixe și sufixe și la valoarea lor în limbajul medical.

Metodologia de cercetare aplicată în investigația dată este bazată pe principiul etimologic în formarea cuvintelor, din perspectiva funcționalității elementelor de compunere, prin prisma mijloacelor de îmbogățire a vocabularului, în special a limbajului medical.

Semnificația elementelor de compunere greco-latine prepozitive în terminologia medicală românească

Toate elementele fără existență independentă în limba română, profesorul universitar, dr. Petru Zugun le numește *elemente de compunere*. În opinia savantului, cele care se plasează pe primul loc în cuvântul compus „se aseamănă întrucâtva cu prefixele și de aceea au fost numite de unii lingviști *pseudoprefixe* sau *prefixoide*” [1, p.20], iar Mioara Avram le califică drept *elemente de compunere prefixoide* [2, p.25-36].

În româna actuală, unii cercetători au remarcat existența unei tendințe „de a schimba funcționalitatea așaziselor pseudoprefixe ... în sensul transformării lor în prefixe propriu-zise” [3, p.98], alții susțin că între prefixoide și prefixe „există o deosebire esențială: elementele de compunere au sens lexical deplin, exprimă noțiuni (provenind din substantive, adjective, numerale, verbe), iar prefixele nu au sens lexical deplin, nu exprimă noțiuni (provenind de cele mai multe ori din prepoziții)” [4, p.21].

Elementele terminologice prepozitive reprezintă un procedeu de formare a termenilor medicali în limba română, cu ajutorul prefixelor/prefixoidelor de origine latină sau greacă, numite prepozitive, plasate înaintea radicalului, la începutul termenului, care îi atribuie anumite nuanțe semantice.

Cele mai productive prefixoide, utilizate în scopul de a preciza topografia formațiunii anatomice, sunt:

- **epi-** (gr.) = deasupra (*epigastru* < epi-; gaster = stomac; *epiglotă* < epi-; glotta = limbă – lamă fibrocartilaginoasă mediană, dispusă deasupra orificiului laringelui);

- **extra-** (lat.) = în afară (*extradural* – situat în afara sau deasupra durei mater; *extrauterin* – în afara cavității uterine);
- **hypo-** (gr.) = sub (*hipocondru* < hypo = sub; khondros = cartilaj – regiune abdominală anterolaterală, simetrică, situată lateral față de epigastru, sub cartilajele costale; *hipoderm* – zona tegumentului situată sub dermul profund);
- **infra-** (lat.) = sub (*inframastită* < infra-; mastos (gr.) = sân, mamelă; -ită – flegmon retromamar, subadenoidian, dezvoltat în țesutul celular care separă mamela de peretele toracic; *infraliminar* < infra-; limen, -inis = prag – inferior pragului de percepție sau de reacție; *infraclinic* < infra-; klinikos = referitor la pat – care nu provoacă o manifestare clinică și nu poate fi relevat prin examene de laborator);
- **inter-** (lat.) = între, localizat între formațiunile anatomice (*interarticular* – situat între două sau mai multe părți osoase care se articulează; *interosos* – care se referă la spațiul sau elementele de legătură între două oase; *intercostal* – situat între coaste);
- **intra-** (lat.) = înăuntru; în interior (*intraarticular* – care se află în interiorul unei articulații; *intramural* < intra-; murus = zid – care este situat în grosimea unui perete, fiind separat de suprafață printr-un strat de țesut; *intraventricular* – care se produce în interiorul unui ventricul cardiac sau cerebral);
- **para-** (gr.) = lângă, dincolo de (*paracardiac* < para; kardia = inimă – situat în vecinătatea inimii; *paradentar* < para; dens, -ntis = dinte – care este situat lângă dinte; *paratiroide* – glande endocrine mici, situate pe fața posterioară a lobilor laterali ai glandei tiroide);
- **peri-** (gr.) = în jurul (*periapical* < peri; apex, -icis = vârf – care este situat deasupra sau în vârful unui organ, al unei formațiuni; *pericard* – sac seros care învelește inima; *pericolic* < peri; kolon = intestin gros – care se află în jurul colonului);
- **post-** (lat.) = după (*posthipofizar* < post; hypo = sub; physis = creștere – care se află în relație cu lobul posterior al hipofizei; *posttraumatic* – care se produce după un traumatism sau în consecința acestuia);
- **pre-** (lat.) = înaintea (*precondilian* < pre; kondylos = articulație – situat înaintea unui condil; *precordial* – cu referire la regiunea situată anterior cordului; *prefrontal* < pre; frons, -ntis = frunte – situat în partea anterioară a lobului frontal sau a regiunii frontale);
- **retro-** (lat.) = înapoi (*retroflexie* < retro; flexio, -onis = îndoire – înclinarea posterioară a unei părți a unui organ față de restul organului; *retronazal* – care este localizat înapoia piramidei nazale; *retroperitoneal* – care este localizat îndărătul peritoneului);
- **sub-** (lat.) sub (*subcostal* – care este situat sau care se produce dedesubtul coastelor; *submandibular* – situat sub mandibulă; *sublingual* – care este situat sau se produce sub limbă; *subscapular* < sub; scapula = umăr, spată – care este situat inferior față de omoplat);
- **supra-** (lat.) = deasupra (*suprarenal* – deasupra rinichiului; *supraselar* – situat deasupra șei turcești; *supraventricular* – deasupra ventriculilor).

Elementele prepozitive, utilizate frecvent la formarea termenilor medicali, pot avea conotații diferite de cele menționate anterior, indicând nivelul/concentrația unei substanțe, dereglarea funcției, perturbarea procesului, locul afectat etc. De exemplu:

- **acro-** < akron (gr.) = extremitate, vârf (*acrocefalie* < akron; kephale = cap – malformație a craniului; *acrodinie* < akron; odyne = durere – durere la nivelul unei extremități; *acromegalie* – dezvoltare exagerată a extremităților);
- **dis-** < 1. dis (lat.) = separat de (*disecție* – secționarea și separarea sistematică a țesuturilor unui cadavru, a elementelor anatomice; *disociație* – acțiunea de a separa elemente asociate; *dislocare* – a mișca din loc; a scoate din încheieturi = luxație; 2. Dys (gr.) = greu, dificil; indică o funcționare anormală (*disartrie* – dificultate de vorbire dată de tulburările motorii ale organelor de fonatie: limba, buzele, vălul palatin etc.; *disfagie* – tulburare a deglutiției);
- **endo-** < endon (gr.) = înăuntru (*endogen* – fenomen provocat de factori interni ce provin din organism; *endoscopie* – examen medical al interiorului tubului digestiv; glande *endocrine* – cu secreție internă; *endolimfă* – lichidul din interiorul labirintului membranos al urechii interne);

NB! Dacă inflamația afectează mijlocul unui organ, termenul clinic este însoțit de prefixoidul **endo** : *endometrită* – inflamație a mucoasei uterine, *endocardită* – inflamarea endocardului etc.

- **hiper-** < hyper (gr.) = mai mult, deasupra, peste, în exces (*hipercalcemie* – creșterea concentrației de calciu din sânge; *hiperglicemie* – creșterea cantității de glucoză din sânge; *hipertonie* – creșterea tonusului muscular);

- **hipo-** < hypo (gr.) = mai puțin, sub, diminuare (*hipoaciditate* – diminuarea anormală a acidității sucului gastric; *hipoacuzie* – tulburare de auz; *hipotermie* – scădere a temperaturii generale a corpului; *hipoxie* – diminuarea aportului de oxigen la nivelul țesuturilor);
- **macro-, mega-, megal-** < makros (gr.), megas, megalos (gr.) = mare (*macrobiotică* – arta prelungirii vieții și a preîntâmpinării bătrâneții; *macrocit* – celulă mare; *macroductilie* – dezvoltarea excesivă a unuia sau a mai multor degete de la mâini sau de la picioare; *megacariocit* – ultima celulă medulară din seria trombocitară; *megacolon* – anomalie a intestinului gros; *megaloplast* – celulă de dimensiuni mari, existentă patologic în măduva roșie; *megaloftalmie* – anomalie congenitală a ochiului, caracterizată prin mărirea dimensiunilor acestuia, în special a corneei);
- **micro-** < mikros (gr.) = mic (*microdonție* – oprirea dezvoltării unuia sau a mai multor dinți; *micromastie* – dezvoltarea insuficientă a glandelor mamare; *microrinie* – nas anormal de subțire);
- **olig-, oligo-** < oligos (gr.) = puțin (*oligurie* – diminuarea cantității de urină emisă în 24 de ore; *oligodipsie* – scăderea normală a senzației de sete; *oligofrenie* – oprirea sau dezvoltarea insuficientă a facultăților mentale; *oligopnee* – diminuare globală a ventilației pulmonare);
- **poli-** < polys (gr.) = mulți (*poliartrită* – inflamație ce afectează simultan mai multe articulații; *polifagie* – consum exagerat de alimente, consecutiv unui apetit exagerat; *polimastie* – existența unor mamele multiple);
- **pseudo-** < pseudos (gr.) = fals (*pseudotumoră*, *pseudovirus*, *pseudopsihoză* etc.);
- **ultra-** (lat.) = dincolo de (*ultrasonografie* < ultra; sonus = sunet; graphēin = a scrie – *ecografie*; *ultrasunet*; *ultraviolet* etc.).

La formarea termenilor prin derivare un rol important le revine și prefixelor. Deși numeric sunt mai puține, aceasta nu le diminuează valoarea. Moștenite din limbile clasice sau create pe teren propriu, prefixele generează nu doar familii lexicale, ci și termeni consacrați. Considerate unități lexicale formative neindependente, prefixele fiind încadrate în procesul derivativ capătă valoare conotativă, desemnând stări, acțiuni, procedee etc. De exemplu:

- **a-, an-** (gr.) are sens privativ, indică absența, lipsa: *apnee* – oprire temporară a respirației; *avitaminoză* – boală cauzată de lipsa vitaminelor din alimentație; *anoxie* – absența totală a oxigenului; *anurie* – diminuarea până la dispariția completă a excreției urinare;
- **de-, des-, dez-** (lat.) = separat de (cu sens de depărtare, privare): *decalcifiere* – scăderea cantității de calciu din organism; *deshidratare* – stare rezultată dintr-o diminuare excesivă a apei în țesuturile organice; *dezinfecție* – procedeu cu rezultat momentan, care permite eliminarea sau distrugerea microorganismelor patogene sau inactivarea virusurilor dintr-un mediu inert;
- **in-** (lat.) – 1. în: *incrustație* – formarea unei cruste; *intubație* – introducerea unui tub într-un conduct natural; 2. lipsit de: *inapetență* – diminuarea apetitului; *inadaptare* – starea unui subiect inadapdat; *insomnie* – absența somnului în perioade normale de somn; *insuficiență* – stare patologică a unei structuri anatomice de natură funcțională sau organică, care se caracterizează prin imposibilitatea (parțială sau totală, acută sau cronică) efectuării funcțiilor sale fiziologice;
- **im-** 1. în: *implantare* – introducerea în organism a unui implant; *impregnare* – pătrunderea unor particule mici ale unui corp solid în masa altui corp compact; 2. lipsit de: *imaturitate* – starea a ceea ce este imatur; *imobilizare* – procedeu prin care o parte a corpului, în mod normal mobilă, este menținută fixă în scopul favorizării vindecării.

Sufixe cu valoare conotativă în limbajul medical

În limba română derivarea cu sufixe este mai productivă decât cea cu prefixe. Această tendință este relevantă și în formarea termenilor medicali.

Sufixarea, enunțată și profesată în secolul al XVIII-lea de savanții francezi Guyton de Morveau (1737-1816) și Antoine Lavoisier (1743-1794), a avut o influență internațională deosebită asupra nomenclaturii medicinei, chimiei, în primul rând, și asupra terminologiei științifice.

Astfel, în medicină, termenii constituiți cu ajutorul sufixului **-it(ă)** < itis (gr.) = inflamație indică, de obicei, o maladie acută (*apendicită*, *artrită*, *conjunctivită*, *flebită*, *laringită* etc.). Or, sufixul dat poate forma termeni ce marchează:

- a) diferite procese inflamatoare ale organelor: *gastrită*, *pancreatită*, *hepatită*;
- b) inflamația membranei organului: *perimetrită*, *perihapatită*;
- c) inflamația membranei interne a organului: *endocardită*, *endometrită*;

d) inflamația țesutului celular: *paranefrită*, *parametrită*.

Dacă termenii formați cu sufixul *-it(ă)* relevă procese inflamatorii acute, cei creați cu sufixul *-oz(ă)* denumesc procese neinflamatorii, boli cronice, stări, condiții: *artroză*, *ciroză*, *dermatoză*, *leucocitoză*, *lordoză*, *parodontoză*, *nevroză* etc.

Termenii care includ sufixul *-om* < *-oma* (gr.) se referă, de obicei, la o tumoare (*adenom*, *carcinom*, *osteosarcom*, *glaucom*, *miom*).

Medicul și lingvistul francez Edouard Pichon (1890-1940) menționează că sufixul *-om* este destinat pentru a forma denumirea de tumori în sensul anatomopatologic al acestui cuvânt, adăugându-se la radicalul denumirii de țesut din care sunt formate tumorile. De exemplu: *angiom* – tumoare vasculară; *carcinom* – tumoare epitelială malignă; *fibrom* – tumoare benignă din țesut fibros; *lipom* – tumoare benignă formată din țesutul adipos; *osteom* – tumoare formată din țesutul osos; *neurinom* – tumoare formată din țesutul unui nerv traumatizat.

Formarea termenilor medicali prin derivare implică nu doar prefixe și sufixe, ci și alte unități lexicale care, având o semnificație anume în limba de origine, conferă derivatului conotația respectivă. De exemplu, sufixoidul *-omatoză* < *oma* (gr.) + *ose* (gr.) = sufixe care indică o boală caracterizată prin formarea de tumori multiple: *fibromatoză* – boală caracterizată prin formarea de fibroame multiple; *miomatoză* – boală reprezentată de mioame multiple; *sarcinatoză* – boală determinată de formarea multiplelor sarcoame.

Termenii medicali formați cu ajutorul sufixului *-om* sunt întrebunțați mai des în chirurgie și în oncologie.

În terminologia medicală se folosesc și multe sufixe din lexicul general al limbii române, ca de exemplu:

- aj (*detartraj*, *masaj*, *surmenaj*, *triaj*);
- ment (*liniment*, *pansament*, *tratament*);
- tor (*locomotor*, *inhalator*, *inhibitor*) etc.

Sufixele *-al*, *-an*, *-ar*, *-ic*, *-il*, *-os*, care servesc la formarea adjectivelor, sunt utilizate și la crearea termenilor medicali cu referire la diverse segmente anatomice, organe, sisteme etc., cum ar fi:

- al (*brachial*, *cerebral*, *lingual*, *palpebral*);
- an (*carpian*, *cranian*, *esofagian*, *meningian*);
- ar (*glandular*, *mandibular*, *ocular*, *pulmonar*);
- at (*cutanat*, *filtrat*, *vertebrat*);
- ic (*bronșic*, *hepatic*, *limfatic*, *toracic*);
- iv (*auditiv*, *gustativ*, *olfactiv*);
- os (*nervos*, *membranos*, *osos*, *parenchimos*) etc.

Sufixul *-olă* ajută la formarea diminutivelor. De exemplu: *alveolă* – cavitate mică sacciformă care conține aer sau, mai rar, o structură organică; *arteriolă* – ramură fină, terminal al unei artere, care leagă arterele de capilare; *bronhiolă* – fiecare dintre ramificațiile bronhiilor, care pătrunde profund în țesutul pulmonar; *vacuolă* – formațiune cavitara intracelulară, iar sufixul *-ul*, *-ul(ă)* este utilizat pentru denumirea obiectelor sau structurilor mici (folosit și pentru formarea diminutivelor): *lobul* – subdiviziune mică a unui organ parenchimos; *nodul* – formațiune anatomică cu formă sferică sau ovoidală; *ovul* – celulă sexuală feminină; *celulă* – unitatea de bază a organismelor vii; *valvulă* – formațiune anatomică în formă de plică acoperind incomplet un orificiu; *venulă* – venă mică; *veziculă* – formațiune anatomică de dimensiuni mici, cu aspect sacciform.

Sufixul *-ină* desemnează o substanță a cărei natură este diferită de rădăcina cuvântului: *albumină* – proteină care se găsește în sânge, în albușul de ou și în alte lichide organice; *cafeină* – alcaloid extras din boabele de cafea; *glicerină* – lichid uleios, incolor, extras din grăsimi; *morfina* – substanță alcaloidă extrasă din opiu.

Sufixul *-ism* se utilizează pentru formarea unor termeni medicali care desemnează o intoxicație: *alcoholism* – intoxicație produsă prin abuzul de băuturi alcoolice; *iodism* – intoxicație cu iod; *ergotism* – boală provocată prin consumul cerealelor atacate de ciuperci; *saturnism* – boală profesională provocată de o intoxicație cronică cu plumb, în timp ce sufixoidul *-ismus* < *ismos* (gr.) denumește o acțiune cu sensul de spasm, contracție: *trismus* – contracție spastică a mușchilor masticatori, care împiedică deschiderea gurii.

Dintre elementele terminologice care servesc la formarea termenilor ce indică stări patologice putem remarca:

- sufixoidul *-iasis* de origine greacă (*pitiriasis* – descuamarea epidermului în fâșii fine, *satiriasis* – exacerbare anormală a apetitului sexual la bărbați);
- sufixul *-ie* < *ia* (gr.) utilizat pentru formarea denumirilor unor maladii, cum ar fi: *difterie* – boală contagioasă caracterizată prin formarea unor membrane false pe amigdale, pe faringe; *granulie* – formă gravă, generalizată, de tuberculoză; *pneumonie* – inflamație a unui lob sau a unui segment pulmonar, provocată de pneumococ, virusuri etc.

Concluzii

Formarea noilor unități lexicale se supune întru totul normei dominante, convențiilor gramaticale, morfologice, sintactice, ortografice ale sistemului general al limbii. Acestea se răsfrâng și asupra termenilor medicali deja consacrați și a celor neologici.

În concluzie, considerăm că datoria fiecărui angajat în sistemul de sănătate, a mediciniștilor și a tuturor celor interesați de limbajul medical este să cunoască semnificația elementelor terminologice și să le utilizeze adecvat, căci aceasta le va facilita studiul și activitatea în domeniul profesional.

Referințe:

1. ZUGUN, P. *Lexicologia limbii române. Prelegeri*. Iași: Tehnopress, 2000. 293 p. ISBN: 9738048419, 9789738048416
2. AVRAM, M. Compuse de tip tematic în presa actuală. În: *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, XLII, 4, p.25-36.
3. DRINCUI, S. *Compunerea și prefixarea. Repere teoretice în lingvistica românească*. Timișoara: Amphora, 1999. ISBN 973-98244-5-5
4. ZUGUN, P. *Lexicologia limbii române. Prelegeri*. Iași: Tehnopress, 2000. 293 p. ISBN: 9738048419, 9789738048416

Surse:

1. MÂRZA, E., ȘTEFĂRȚA, E. et al. *Limba latină și bazele terminologiei medicale*. Manual pentru studenții de la Medicină și Stomatologie. Chișinău: CEP Medicina, 2006, 508 p. ISBN 978-9975-9528-3-5
2. RUSU, V. *Dicționar medical*. Ediția a III-a revizuită. București: Editura Medicală, 2007, 1982 p. ISBN 978-973-39-1622-3

Date despre autor:

Maria PRUTEANU, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Centrul de instruire preuniversitară, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” din Republica Moldova.

E-mail: pruteanumaria@ymail.com

ORCID: 0000-0001-7420-4645

Prezentat la 13.07.2020